

УДК 37.035.6

Савка І. В.

ORCID 0000-0002-3213-0921
 Researcher/3872070/iryyna-savka/
 Researcher ID AAX-8866-2020

Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка (м. Львів, Україна) E-mail: savka68@meta.ua

Гаврилюк М. В.

ORCID 0000-0002-2347-2188

Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів, Україна) E-mail: mhavrilyuk@gmail.com

Рузяк Т. І.

ORCID 0000-0002-4697-8034

Аспірант кафедри педагогіки та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів, Україна) E-mail: Tania10923@ukr.net

РОЛЬ ПЕРЕКЛАДУ ТВОРІВ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті аналізуються суперечності викладання курсу зарубіжної літератури у ЗПТО, та обґрунтовано цільові установки його вивчення як засобу формування ціннісних орієнтацій учнів. У зв'язку з цим актуальності набуває проблема оригіналу і перекладу творів зарубіжної літератури, оскільки саме може зацікавити і мотивувати читання книги, а може стати і причиною байдужого ставлення до твору. Метою статті є обґрунтування значення перекладу творів та шляхи їх використання у закладах ПТО.

Методологія та методи. Використано комплекс взаємопов'язаних методів: теоретичний аналіз, порівняння та узагальнення наукових джерел із досліджуваної проблеми; систематизація, класифікація експертні оцінки тощо.

Науковою новизною є розроблення експериментальних програм для формування системи культурологічних знань учнів.

Визначено способи знайомства учнів з перекладами художніх творів, зокрема коли вчитель за допомогою кваліфікованого перекладача знаходить ті переклади, які є найбільш вдалими. Тому важливим етапом є відбір, вибір якісного перекладу, який доцільно робити у співпраці вчителя та перекладача. Акцентується тісний зв'язок вчителя зарубіжної літератури та вчителя іноземної мови, оскільки знайомство з фрагментами оригіналів та перекладів, є корисне для обох навчальних предметів. Аналізуються варіанти перекладу адаптованих текстів для учнів. Ураховується специфіка вікова, тобто, переклади, які робляться класично для загалу, іноді можуть бути важкими для сприйняття, що посилює роль перекладачів, які можуть зайняти перекладом фрагментів, цілеспрямовано для учнів.

Висновки. Отже, знайомити учнів з перекладами художніх творів можна кількома способами. Один з найкращих це коли вчитель за допомогою кваліфікованого перекладача знаходить ті переклади, які є найбільш вдалими. У співпраці перекладача та вчителя зарубіжної літератури, а також вчителя іноземної мови, можна вибрати певні фрагменти, які будуть перекладені і адаптовані власне до рівня учнів.

Ключові слова: зарубіжна література, переклад, художні твори, формування, професійна культура, учні, заклади професійно-технічної освіти.

Постановка проблеми. На сучасному етапі одним із завдань професійної підготовки фахівців є формування творчої особистості, що сприяє формуванню цілісного уявлення про культуру людської цивілізації, наповнює змістовну структуру навчальних предметів та посилює їх загальнокультурну спрямованість. Місце і роль культурологічної підготовки в системі закладів освіти «визначається вимогами суспільства до формування особистості з високим рівнем художньо-образного мислення особистості здібної оцінювати свою життєдіяльність дії і вчинки на емоційно-раціональній основі» [6, 70].

Водночас, якісні зміни в характері міжнародних зв'язків України, інтернаціоналізація та технологізація всіх сфер суспільного життя «зробили володіння іноземною мовою нагальною потребою практичної та інтелектуальної діяльності людини. Навчання іноземних мов з використанням відповідно дібраних матеріалів забезпечує також усвідомлення учнями загальнолюдських цінностей, формування їхніх уявлень про морально-етичні норми й традиції, що відіграє важливу позитивну роль у моральному становленні майбутнього вчителя. Усвідомлення загальнолюдських цінностей невіддільне від розвитку почуття національної гідності та національної самобутності, а також міжкультурного виховання» [3, 4].

Художня література є засобом збереження і розвитку цивілізації, на її основі формуються загальнолюдські та професійні цінності особистості. Сучасне покоління, захоплене інформаційним потоком, не знаходить часу навіть для ознайомлення з шедеврами вітчизняної і світової літератури. Одним з небагатьох шляхів є освоєння обов'язкової загальноосвітньої програми, однак, якщо у середній школі література є одним з провідних навчальних предметів, то у професійних закладах та закладах вищої освіти її освітній рейтинг значно знижується. Отже, виникає об'єктивна потреба аналізу суперечностей викладання курсу зарубіжної літератури у ЗПТО та обґрунтування цільових установок його вивчення як засобу формування ціннісних орієнтацій учнів.

На нашу думку, проблема оригіналу і перекладу зарубіжних літературних творів вимагає щораз більшої уваги. Адже переклад відіграє значно більшу роль у сприйнятті художнього твору, ніж здається на перший погляд: він може зацікавити і мотивувати читання книги, а може стати і причиною байдужого ставлення до хорошого твору.

Важливість навчання зарубіжної літератури у закладах ЗПТО не викликає сумнівів та відповідає вимогам гуманізації та гуманітаризації навчального процесу у закладах професійно-технічної освіти. Художній твір впливає на емоції людини, спонукає думати над поставленими автором проблемами, акцентує увагу на естетичних і моральних цінностях, які закладені в художньому тексті. Однак, процес подачі художнього твору може проводитися викладачем під різними ракурсами, які і визначають найкоротший шлях до поставленої цілі.

Метою статті є обґрунтування значення перекладу творів та шляхи їх використання у закладах ПТО.

Теоретичне обґрунтування проблеми. У науково-педагогічній літературі здійснення культурологічної підготовки розглядається з позицій викладання дисциплін гуманітарного циклу, зокрема в різних аспектах навчання зарубіжної літератури, зокрема використання логічних схем-конспектів як засобу підвищення ефективності навчання (Матюшкіна, 2001) та особистісно орієнтованої методики викладання зарубіжної літератури (Пляцок, 2002). Ґрунтовно досліджувалася культурологічна підготовка учнів ЗПТО (Музальов, 2003), формування загальнокультурної компетентності учнів ЗПТО у процесі вивчення предметів суспільно-гуманітарного циклу (Павленко, 2015) та роль художньої культури (Масол & Міропольська, 2001). Аналізувалася проблема формування ключових компетентностей майбутніх фахівців у вищих професійних училищах (Кравець, 2014), теоретико-методичні засади реалізації інноваційних технологій навчання іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах (Осова, 2018), а також формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання (Моцар, 2018) та ін.

Водночас, зачитування оригіналу художнього твору на уроках зарубіжної літератури відбувається досить рідко, оскільки рівень знань з іноземної мови учнів, в першу чергу учнів закладів професійно-технічної освіти, не є достатнім, щоб розуміти мову оригіналу. Тому вчитель, як правило, обмежується або перекладами, або невеликими фрагментами. Однак, на нашу думку, знайомство з фрагментами оригіналу твору є надзвичайно важливим і тут важливе місце належить співпраці вчителів та перекладачів. Зауважимо, що навчальні програми поповнюються новими творами, тому актуальність проблеми якісного перекладу та адаптації художніх творів на уроках зарубіжної літератури у ЗПТО набуває щораз більшої актуальності і є, на сучасному етапі, практично недослідженою у її педагогічному контексті.

Методологія та методи. Теоретико-методологічною основою дослідження слугували філософські положення про загальні закони розвитку суспільства, людської свідомості та діяльності; філософсько-педагогічні ідеї, щодо про єдності особистісного розвитку і професійного становлення; зв'язок об'єктивних та суб'єктивних чинників формування та розвитку особистості; діяльнісний, організаційний, культурологічний, аксіологічний, мотиваційний, компетентнісний підходи; теорії особистості й особливостей її розвитку в процесі виробничої діяльності. Для розв'язання завдань дослідження використано комплекс взаємопов'язаних методів: теоретичний аналіз, порівняння та узагальнення наукових джерел із досліджуваної проблеми; систематизація, класифікація експертні оцінки тощо.

Результати та дискусії. Важливою складовою є проектування отриманих культурологічних знань на професійну культуру, яка є важливою складовою підготовки сучасного фахівця. Вона через професію, наповнює змістовну структуру навчальних предметів та посилює їх загальнокультурну спрямованість. Професійна культура «це інтегративне поняття, яке відображає досягнутий у трудовій діяльності рівень майстерності; означає творче ставлення до праці, здатність до прийняття рішень і їх оцінки одночасно з двох позицій – конкретно-технологічної і соціокультурної; формується на основі конструктивного об'єднання професійної та соціальної компетентності» [8, 4].

Переклад, як було сказано раніше, може слугувати мотивацією до вивчення твору і його прочитання, а може навпаки – відкинути людину від цього. Одним з прикладів можна навести класичну книгу письменниці (канадійської) Люсі Маунт Монтгомері, яка називається «Енн зелених дахів». Таких перекладів з англійської у Польщі існує більше двадцяти. Тому, серед них є переклади, які є надзвичайно вдалимими і, іноді, учні читають цю книжку, власне, завдяки надзвичайно високій якості перекладу. Однак, були переклади тієї ж самої книжки, наприклад, російською мовою, які створені майже як підстрочники і сталося так, що учні, які починали читати цю книжку, залишали її, оскільки вона здавалася їм не дуже цікавою.

Формування полікультурної компетентності перекладача «полягає у такому як «проектування мовного парасередовища за допомогою інтерактивних технологій навчання; побудова процесу навчання іноземним мовам на основі діалогу культур і актуалізації суб'єктного досвіду; структурування навчального матеріалу на основі модульного підходу та комплексу «міжкультурних завдань»; ампліфікацію змісту освіти майбутніх перекладачів наскрізними курсами по формуванню полікультурної компетентності та її компонентів» [4, 128].

На нашу думку, одним із важливих завдань навчання зарубіжної літератури в ЗПТО є розроблення експериментальних програм, у яких зміст контрольно-облікових занять зосереджується на аналізі проблем *життєвих ситуацій* (наприклад, проблема любові, зради, падіння, проблеми моралі і відповідальності в житті героїв, місце та роль геніальної особистості в суспільстві, проблеми людини та її стосунків зі світом, їх висвітлення письменниками у різні історичні періоди тощо) та в кінцевому результаті передбачає формування системи культурологічних знань. Для цього учень не повинен запам'ятовувати сюжет художнього твору в деталях, проте має зуміти самостійно побудувати адекватний, але не тотожний авторському, образ. За такого підходу учень дає власну оцінку твору і відображеним у ньому життєвим явищам, що сприяє формуванню системи культурологічних знань. Окрім того, зарубіжна література має на меті навчити учнів ЗПТО переносити ситуації, які розглядалися у літературних творах, у свою професійну діяльність і повсякденне життя. Для реалізації цього завдання викладач пропонує учням вирішити конфліктну ситуацію на робочому місці. Наприклад, описати поведінку старого Сантьяго у двобої з Марліном (Е. Хемінгуей «Старий і море»), працю Р. Локампа, Г. Ленца та О. Кестера у майстерні по ремонту автомобілів (Е. М. Ремарк «Три товариші»), працю М. Ідена та Джо у пральні «Гарячих ключів» (Дж. Лондон «Мартін Іден»).

Був поставлений експеримент, коли два різні переклади тої ж самої книжки, було дано учням приблизно того ж самого віку, тих самих смаків і того ж самого рівня. І ми, в черговий раз, переконалися, що сприйняття художнього твору, надзвичайно сильно залежить від перекладу. Тому, роль перекладача у цій царині є надзвичайно велика.

Висновки. Таким чином, знайомити учнів з перекладами художніх творів можна кількома способами. Перший з них – це коли вчитель за допомогою кваліфікованого перекладача знаходить ті переклади, які є найбільш вдалимими. Звернемо увагу на те, що в розвинених культурних країнах існує не тільки декілька, а по декілька десятків перекладів одного і того ж твору, серед яких є переклади різного рівня, з різними відтінками і, можливо, для різної аудиторії. Тому важливим етапом є відбір, вибір якісного перекладу, який доцільно робити у співпраці вчителя та перекладача. Ще одна важлива позиція – це тісний зв'язок вчителя зарубіжної літератури та вчителя іноземної мови. Очевидно, що знайомство з фрагментами оригіналів та перекладів, є корисне для обох навчальних предметів. Можливим є варіант для зацікавлених, чи для обдарованих учнів, зайнятися невеличкими за обсягами перекладами під керівництвом вчителя і з консультаціями перекладача. На інших рівнях, мова йде про переклад адаптованих текстів для учнів. Звернемо увагу, що адаптованих перекладів є не так мало, однак, вони мають загальний характер і не завжди відповідають вимогам якості. Спрощення іноді дає негативний результат стосовно розуміння оригіналу. Тому, мова може йти про це, що у співпраці перекладача та вчителя зарубіжної літератури, а також вчителя іноземної мови, можна вибрати певні фрагменти, які будуть перекладені і адаптовані власне до рівня цих учнів. Зауважимо, що існує ще специфіка вікова, тобто, переклади, які робляться класично для загалу, іноді можуть бути важкими для сприйняття, власне, учням чотирнадцяти-шістнадцяти років, які навчаються в ЗПТО. Тому тут теж дуже велика роль перекладачів, які можуть зайнятися перекладом фрагментів, цілеспрямовано для учнів.

Подальше завдання розв'язання даної проблеми ми вбачаємо у створенні концептуальних засад щодо адаптованих перекладів найсучасніших художніх творів, де постійно зростають вимоги до якості перекладів.

References

1. Кравець С. Г. Формування ключових компетентностей майбутніх фахівців ресторанного сервісу у вищих професійних училищах: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2014. 230 с.
Kravets, S. H. (2014). Formuvannia kluchovykh kompetentnostei maibutnikh fakhivtsiv restorannoho servisu u vyshchyykh profesiinykh uchylyshchakh [Formation of key competencies of future restaurant service specialists in higher vocational schools]. kand. ped. Nauk. *Candidate's thesis*. Kyiv, Ukraine.
2. Масол Л. М., Міропольська Н. Є. Художня культура: Програма для загальноосвітніх навчальних закладів гуманітарного профілю. Київ : Шкільний світ. 2001. 94 с.
Masol, L. M. (2001). Khudozhnia kultura: Prohrama dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv humanitarnoho profilu [Art Culture: Program for Secondary Schools Specialized in the Humanities]. Kyiv, Ukraine: Shkilnyi svit.
3. Матюшкіна Т. П. Використання логічних схем-конспектів як засіб підвищення ефективності вивчення зарубіжної літератури (10-11 кл.): автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Інститут педагогіки АПН України. Київ, 2001. 20 с.
Matiushkina, T. P. (2001). Vykorystannia lohichnykh skhem-konspektiv yak zasib pidvyshchennia efektyvnosti vyvchennia zarubizhnoi literatury (10-11 kl.). [Logical Summary Schemes as a Means of Improving the Effectiveness of Foreign Literature Study (10-11forms)]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv, Ukraine : Instytut pedahohiky APN Ukrainy. Institute of Pedagogy of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine.
4. Моцар М. М. Формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання. Теорія і методика професійної освіти. : дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2018. 245 с.
Motsar, M. M. (2018). Formuvannia polikulturnoi kompetentnosti maibutnikh perekladachiv z vykorystanniam tekhnolohii dystantsiinoho navchannia [Distance Learning Technologies in the Formation of Multicultural Competence of Future Translators]. *Candidate's thesis*. Kyiv, Ukraine.
5. Музальов О. Культурологічна підготовка учнів та студентів професійно-технічних навчальних закладів. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. Херсон, 2003. № 1. С. 69–79.
Muzalov, O. (2003). Kulturolohichna pidhotovka uchniv ta studentiv profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladiv [Cultura Training in Vocational Schools]. *Pedahohika i psykholohiia profesiinoy osvity – Pedagogy and Psychology of Professional Education*, 1, 69–79.
6. Осова О. О. Теоретико-методичні засади реалізації інноваційних технологій навчання іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09. Теорія навчання. Харків, 2018. 41 с.
Osova, O. O. (2018) Teoretyko-metodychni zasady realizatsii innovatsiinykh tekhnolohii navchannia inozemnykh mov u vyshchyykh pedahohichnykh navchalnykh zakladakh [Innovative Technologies of Foreign Language Teaching in Higher Pedagogical Educational Institutions. Theoretical and Methodological Principles of Their Implementation]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv, Ukraine.
7. Павленко А. Ю. Формування загальнокультурної компетентності учнів та студентів професійно-технічних навчальних закладів у процесі вивчення предметів суспільно-гуманітарного циклу. автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец 13.00.04. Переяслав-Хмельницький, 2015. 23 с
Pavlenko, A. Yu. (2015). Formuvannia zahalnokulturnoi kompetentnosti uchniv ta studentiv profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladiv u protsesi vyvchennia predmetiv suspilno-humanitarnoho tsykladu [The Formation of General Cultural Competence in Vocational Schools in the Process of Studying the Humanities]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Pereyaslav Khmelnytsky, Ukraine.
8. Піча В. М. Культурологія. Львів : Магнолія плюс, 2003. 235 с.
Picha, V. M.(2003). Kulturolohiiia [Culturology]. Lviv, Ukraine : Mahnoliia plus.
9. Пляцок І. Особистісно орієнтована методика викладання зарубіжної літератури. *Професійно-технічна освіта*. Київ, 2002. № 2. С. 20–22.
Pliatsok, I. (2002). Osobystisno oriientovana metodyka vykladannia zarubizhnoi literatury [Personally Oriented Methodology of Foreign Literature Teaching]. *Profesiino-tekhnichna osvita – Vocational Education*, 2, 20–22.

Savka I.

ORCID 0000-0002-3213-0921

PhD in Pedagogical Sciences,
Associate Professor of Foreign Languages for Humanities,
Ivan Franko National University of Lviv
(Lviv, Ukraine) E-mail: savka68@meta.ua

Gavrilyuk M.

ORCID 0000-0002-2347-2188

PhD in Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the Department
of Foreign Languages, Lviv Polytechnic National University
(Lviv, Ukraine) E-mail: mhavrilyuk@gmail.com

Ruzyak T.

ORCID 0000-0002-4697-8034

Postgraduate student of the Department of Pedagogy and Innovative Education,
Lviv Polytechnic National University
(Lviv, Ukraine) E-mail: Tania10923@ukr.net

THE ROLE OF TRANSLATION OF WORKS OF FOREIGN LITERATURE IN THE FORMATION OF PROFESSIONAL CULTURE OF STUDENTS OF VOCATIONAL AND TECHNICAL EDUCATION INSTITUTIONS

The article analyzes the contradictions of teaching a course of a foreign literature in vocational schools and substantiates the target settings of its study as a means of forming students' value orientations. In this regard, the problem of original and translation of works of foreign literature becomes relevant, because it can interest and motivate reading a book, and can be a reason for indifference to the work.

The objective of the article is to substantiate the importance of translation of works and ways of their use in institutions ZPTO.

Methodology and methods. A set of interrelated methods is used: theoretical analysis, comparison and generalization of scientific sources on the researched problem; systematization, classification of expert assessments, etc.

The scientific novelty is the development of experimental programs for the formation of a system of cultural knowledge of students. Fiction is a means of preserving and developing civilization, on its basis universal and professional values of the future specialist are formed, but the modern generation, fascinated by the flow of information, does not find time even to get acquainted with the masterpieces of domestic and world literature. If in high school Literature is one of the leading subjects, then in professional institutions its educational rating is significantly reduced. Thus, there is an objective need to analyze the contradictions of teaching a course of Foreign Literature in Vocational Schools and justify the target settings of its study as a means of forming the value orientations of students. The ways of acquainting students with the translations of works of art are determined, in particular when the teacher with the help of a qualified translator finds the translations that are most successful. Therefore, an important stage is the selection, the choice of quality translation, which should be done in collaboration with the teacher and the translator. The close connection between the teacher of Foreign Literature and the teacher of a foreign language is emphasized, as acquaintance with fragments of originals and translations is useful for both subjects. Opportunities for interested and gifted students to do small-volume translations under the guidance of a teacher and with the consultant's advice are highlighted. Variants of translation of adapted texts for students in cooperation with a translator and a teacher of Foreign Literature, as well as a foreign language teacher are analyzed, when you can choose certain fragments that will be translated and adapted to the level of these students. The specifics of the age are taken into account, so translations that are made classically for the general public can sometimes be difficult to perceive, in fact, fourteen or sixteen years old students who study in Vocational Educational Institutions, which strengthens the role of translators who can translate fragments.

Conclusion. Thus, it is possible to acquaint students with translations of works of art in several ways. One of the best is when the teacher with the help of a qualified translator finds the translations that are most successful. In cooperation with a translator and a teacher of foreign literature, as well as a teacher of a foreign language, there can be chosen certain fragments that will be translated and adapted to the level of students.

Keywords: foreign literature, translation, works of art, formation, professional culture, students, vocational education institutions.

Стаття надійшла до редакції 26.01.2021

Рецензент: доктор педагогічних наук, доцент **Маріана Пайкуши**